

Ἡ ἐπομένη διατριβὴ ἐγγράφη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου διδάκταλου τοῦ ἔθνους Θ. Μανούσου, ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον, ἐκ χειρογράφου, ὡς καὶ ἡ προσεχῶς ἐν τῇ Ἑστία δημοσιευθεῖσα ἐπισημασμένη «Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλῆμ ὑπὸ Τίτου» τοῦ κ. Δ. Βερναρδίνου, ἐν τῇ Neugriechische Glosstomathe τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου Leipzig, F. A. Brockhaus.

Σ. τ. Δ.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ Η ΜΕΓΑΛΗ

Αἰκατερίνης τῆς Β' ἡ βασιλεία συνέχεται μετὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Πέτρου τοῦ Γ', διαδεχθέντος τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τῆς αὐτοκρατορίσεως Ἑλισάβετ. Φιλανθρώπως ἤρχισεν ὁ ἡγεμὼν οὗτος τὴν βασιλείαν του, ἀνακαλέσας ἐκ τῆς εἰς Σιβηρίαν ἐξορίας πολλοὺς περιφανεῖς ἄνδρας, ἐν οἷς ἦσαν οἱ εὐνοούμενοι καὶ τὰ ὄμματα τῆς προηγουμένης κυβερνήσεως, ὁ Βύρων, ὁ Μύνιχ, ὁ Λεστώκ καὶ ἄλλοι. Ἐξέδωκε δὲ καὶ τινὰς ἀξιοπαίνοιους διατάξεις, δι' ὧν ὠφελεῖτο ἡ ἐλευθερία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ καταργοῦντο διάφοροι καταχρήσεις· ἀλλ' ὁ ζήλος αὐτοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κυβερνητικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ἐκρύωσε ταχέως. Ἡ ἀστασία τοῦ χαρακτῆρός του τὸν ἐξέριπτεν εἰς ἀτοπήματα. Ὁξὺς ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ αὐτοῦ τοῦ καλοῦ, καθίστατο ἐνίοτε ἄδικος, ἢ τοῦλάχιστον ἀπερίσκεπτος εἰς πολλὰς αὐτοῦ πράξεις. Ὁ χλευασμὸς τῶν ῥωσικῶν ἐθίμων καὶ τρόπων, ἡ κατὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῆς γενεαιοτροφίας τοῦ ἱερατείου καταφορά του, ἡ δήμευσις τῶν κτημάτων τοῦ κλήρου καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῶν δούλων αὐτοῦ· ἡ διάλυσις τοῦ σώματος τῆς σωματοφυλακῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ προκάτοχος τοῦ Ἑλισάβετ ἐχρεώσθη τὸ διάδημα· ἡ προτίμησις τὴν ὁποίαν ἔδιδε φανερὰ εἰς τοὺς ξενικοὺς του σωματοφύλακας, τοὺς ὀλσεινικοὺς θωρακοφόρους· ἡ παραμέλησις τοῦ νὰ σκεφθῆ καὶ χρισθῆ εἰς Μόσχαν καὶ ἡ ἀσύνετος ἐξωτερικὴ αὐτοῦ πολιτικὴ διήγειραν κατ' αὐτοῦ τὴν δυσχερέσειαν πολλῶν καὶ μάλιστα τῶν παρ' αὐτοῦ περιφρονουμένων μεγιστάνων. Ζῶν ἐν διχονοίᾳ καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς του μετὰ τῆς συζύγου του Αἰκατερίνης, ἠθέλησε νὰ κηρύξῃ νόθον τὸν υἱὸν του τὸν μετέπειτα Παῦλον τὸν Α' καὶ νὰ ἀποβίλῃ τὴν Αἰκατερίναν δι' ὅχι ἀθεμελιώτους ὑπονοίας. Ἐκ τούτου ἡ Αἰκατερίνα συνέλαβε τὸν στοχασμὸν τῆς ἐκθρονίσεως αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεδέθησαν διὰ συνωμοσίας διάφορα ὑποκείμενα· ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κοσάκων Ῥαζουμόφσκις, ὁ τῆς ἀποθανούσης αὐτοκρατορίσεως εὐνοούμενος Σχυοβάλοφ, ὁ Βολσκόνσκις, ὁ κόμης Πάμιν, παιδαγωγὸς τοῦ Παύλου, οἱ πρίγκηπες Βκριατίνσκι, οἱ πέντε ἀδελφοὶ Ὁρλόφ, αἱ πριγκήπισσαι Δάτκοφ, καὶ τινες ἄλλοι· κορυφαῖοι τῆς συνωμοσίας ἦσαν ὁ εὐνοοστάτος τῶν ἐρωμένων τῆς Αἰκατερίνης Γρηγόριος Ὁρλόφ καὶ ἡ κυρία Δάσκοφ, εὐνοομένη τῆς αὐτοκρατορίσεως, ἐλπίζουσα μετὰ τὴν μεταβολὴν νὰ διευθύνῃ αὐτὴ

διὰ τῆς ἐπιβροχῆς τῆς τὴν Αἰκατερίνην. Κανείστων συνωμοτῶν δὲν ἐγνώριζε τὴν πρὸς τὸν Ὁρλόφ σχέσιν τῆς Αἰκατερίνης, ἀλλὰ καθεὶς αὐτῶν ἐφρόνει ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἤθελεν ἀπολαύσει τὴν χάριν καὶ τοὺς καρποὺς τῆς πραξικοπίας του.

Ὅσον ὀλιγώτερον ἐλεύθερος εἶναι ὁ λαὸς, τόσον τὰ πνεύματα εἶναι ἐπιβροπέστερα πρὸς τὰ βίαια ἐγχειρήματα· ὅπου ἡ ἀπλὴ μορφή τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως λογίζεται διαγωγὴ στασιώδης καὶ τιμωρεῖται μετὰ τόσῃν αὐστηρότητά μετ' ὅσῃν εἰς τὰς συγκερασμένας πολιτείας ἡ φανερὰ ἀποστασία, ἐκεῖ ἀπαιτεῖται ἡ μεγίστη μυστικότης εἰς πᾶν ἐγχείρημα, καὶ ταύτης ἡ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις εἶναι ὁ βέβαιος κίνδυνος· ἀλλ' ὅμως ἂν ὁ δεσποτισμὸς ἐξ ἐνὸς μέρους πλήττῃ ἐνταυτῷ καὶ ἀπειλῇ, ἐξ ἐτέρου ἡ εὐχερὴς ἐπιτυχία τῶν αὐλικῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι συνήθως δὲν ἐπιφέρουσι παρά τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ αὐτάρχου, καθιστᾷ ἐπίσης ἐπικίνδυνον πᾶσαν ἄρνησιν συμπράξεως ἢ δισταγμὸν, ἢ δὲ ἐμπιστοσύνη τοιοῦτου εἶδους εἰς τὸν πρὸς ὃν γίνεται συνεπάγει τὴν ὑποχρέωσιν ἢ τῆς προδοσίας ἢ τῆς συνεργείας καὶ ὑποστηρίξεως. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς δεσποτικὰς κυβερνήσεις τὰ ἡμιτελῆ μέτρα εἶναι ἄγνωστα· ὁ δεσπότης πρέπει ἢ νὰ κολάσῃ ἢ νὰ πῶσῃ· ὁ ὑπὸ κῆρυξος ἀφ' ἐτέρου ἢ πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ ἢ νὰ περιμένῃ τὴν ἐσχάτην ποινήν. Αὕτη ἡ διπλὴ ἀνάγκη, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι αὐστηρὰ συνέπεια τῆς ἄλλης, ἐξηγεῖ τὰς αἰματώδεις μεταβολὰς, τὰς ὁποίας τόσον συχνὰ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Ῥωσικὴν ἱστορίαν.

Τὴν νύκτα τῆς ἐνάτης Ἰουλίου 1762 ἐνῶ ὁ μὲν Πέτρος διέτριβεν εἰς τὸ παλάτιόν του ἐν Ὁρανιενμπάουμ, ἡ δὲ Αἰκατερίνη εἰς τὸ τοῦ Πέτερχοφ, παρουσιασθεὶς ἐξαίφνης ὁ Ἀλέξιος Ὁρλόφ, ἀδελφὸς τοῦ Γρηγορίου, εἰς τῆς αὐτοκρατορίσεως τὸν κοιτῶνα, σπεύσας δεσποινά, εἶπε πρὸς αὐτὴν, δὲν πρέπει νὰ γαθῇ οὐδὲ μία στιγμή! Ἡ συνωμοσία εἶχε προδοθῆ εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ συλληφθῆ ἤδη εἰς ἐκ τῶν συνωμοτῶν. Ἡ Αἰκατερίνα ἠκολούθησε παρευθὺς, καὶ οἱ γράψαντες ὑπομνήματα περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν παρέλειψαν νὰ παρατηρήσωσιν ὅτι εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἡ Αἰκατερίνα ἐφύλαξε τόσῃν ψυχῆς ἀταραξίαν, ὥστε ἀστείλευτο ἐντὸς τοῦ δῆμματος πρὸς τὴν συνοδούσαν αὐτὴν θαλαμηπόλον διὰ τὴν ἀταξίαν εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τῆς. Ἐλοῦσα σπουδαίως εἰς τὸν στρατῶνα τῶν σωματοφυλάκων, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰς εἶχε διαφθεῖρι μετὰ δῶρα καὶ ὑποσχέσεις ὁ Γρηγόριος Ὁρλόφ, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ἡ αὐτοκρατορίσα περὶ τοῦ εἰς αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐπικειμένου κινδύνου· τὸ ἐπίχρι αὐτῆς, τοῦ ἐραστοῦ τῆς Ὁρλόφ αἰ προσπάθειαι, τὸ μῖσος τῶν στρατιωτῶν κατὰ τοῦ Πέτρου διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς περιφρόνησιν, φῆμαι ἀδέσποτοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πέτρου, τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ πράγμα-

τος, καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐνὸς ἐκάστου νὰ προαποκτήσῃ τῆς αὐτοκρατορίας τὴν εὐνοίαν καὶ εὐγνωμοσύνην, κατέπεισαν ἐντὸς ὀλίγου τὸ τάγμα τῆς σωματοφυλακῆς. Ἱερεῖς προδιατεθέντες παρουσιάσθησαν ἀμέσως μὲ τὸν σταυρὸν ἀνά χειράς καὶ οἱ στρατιῶται ὠρκίσθησαν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σωματοφυλάκων ὑπῆγεν ἡ Αἰκατερίνα εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἐκκλησίαν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πλανηθεὶς ἀπὸ τὴν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πέτρου διαδοθεῖσαν ψευδῆ φήμην, ὑπεδέχθη αὐτὴν ὡς ἐπίτροπον τοῦ κράτους καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ ἱεράρχης ἐψάλλεν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τὴν δοξολογίαν, ἔξω οἱ περιστάμενοι ἀνηγόρευσαν τὴν Αἰκατερίναν αὐτοκρατορίσαν· τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸ πρᾶγμα ταχεῖαν βροχήν. Οἱ μεγιστάνες, ἡ σύγκλητος ἔσπευσαν πρὸς αὐτὴν· ὁ κληρὸς προσήλθε φέρων τῆς βασιλείας τὰ παράσημα καὶ τὰ ἱερά σκεῦη. Ἡ Αἰκατερίνα ἔριππος, ἐνδεδυμένη στρατηγοῦ στολὴν, φέρουσα ἐπὶ κεφαλῆς στέμμα ἐκ φύλλων δρυὸς καὶ περιεζωσμένη ξίφος, συνήθροισε περὶ αὐτὴν ἐντὸς ὀλίγου 15 χιλιάδας στρατιωτῶν. Ἄμα ἔφθασεν εἰς τὸν τεθορυβημένον αὐτοκράτορα ἡ ἀγγελία τῶν γενομένων, ὁ στρατηγὸς Μύνιχ τὸν προέτρπε νὰ ἀπέλθῃ ἀνευ ἀναβολῆς εἰς τὴν Οὐκρατίαν, καὶ νὰ συναθροίσῃ ἐκεῖ τὸν στρατὸν του ἢ νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ κατὰ τὰ σύνορα τῆς Πρωσσίας ἐφεδρεύοντα ῥωσικὰ στρατεύματα, καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἀνακτήσῃ τὴν βασιλείαν του· ἡ τέλος νὰ ἐξέλθῃ γενναίως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γερμανῶν σωματοφυλάκων του κατὰ τῆς ἀποστῆσάσης αὐτοκρατορίας, νὰ ὑπομνήσῃ τοὺς ἀποπλανηθέντας Ῥώσους σωματοφύλακας τὰ καθήκοντά των καὶ νὰ τοὺς προτρέψῃ εἰς ὑπακοὴν καὶ πίστιν. Ἄλλ' εἰς τὸν δισταζόντα καὶ ἀμφίβουλον Πέτρον ἐφάνη τὸ μὲν μακροῦ χρόνου ἔργον, τὸ δὲ παράτολμον. Ὅχι, εἶπε, δὲν τολμῶ τοιοῦτό τι· γνωρίζω τὴν σύζυγόν μου· ἡμπορεῖ νὰ πυροβολήσῃ κατ' ἐμοῦ. Ἄν λοιπὸν, τὸν ἀπεκρίθη ὁ γηραιὸς στρατηγὸς, δὲν ἔχῃς τὴν ἀνδρίαν μῆτε νὰ ζήσης μῆτε νὰ ἀποθάνῃς, ὡς προσήκει εἰς αὐτοκράτορα, τότε λάβε τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χειράς σου καὶ αὐτὸς θέλει σοῦ προφυλάξῃ τὴν ζωὴν· ἐγὼ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν σου ἐξέρχομαι κατὰ τῆς βασιλείας· οἱ ἔχθροί δὲν θέλουν φθάσει μέχρι σοῦ πρότερον παρὰ ἀφοῦ περάσωσιν ἐπὶ τοῦ πτώματός μου. Ἄλλ' ὁ Πέτρος ἠλπίζε τὸ πᾶν ἀπὸ συνδιαλέξεως. Οὕτως ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ ἐαυτὸν δι' ἐγγράφου αἰσχροῦς παραιτήσεως ἀνάξιον τῆς βασιλείας. Ἄλλὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲν ἔσωσε καὶ τὴν ζωὴν του, ὡς ἠλπίζεν. Ἡ Αἰκατερίνα ἦτο ἀρκετὰ προνοητικῆ, ὥστε νὰ γνωρίζῃ ὅτι τὰ ἡμιτελῆ μέτρα εἶναι ἐπικίνδυνα, ἐνῶ μάλιστα περιεστοιχεῖτο ἀπὸ συμβούλους, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἔπρεπε νὰ ἐπι-

θυμῶσι τοῦ καθαιρεθέντος αὐτοκράτορος τὸν θάνατον. Ἐπὶ τῆς ἡμέρας μετὰ τὴν παραιτήσιν του ὁ δυστυχὴς Πέτρος ἐθανατώθη σκληρῶς εἰς τὴν φυλακὴν του ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Ὁρλόφ διὰ φαρμάκου καὶ πνιγμοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ θρόνου ἀποβολῆς τοῦ Πέτρου ἔφερον ἡ Αἰκατερίνα τὰ σκῆπτρα τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους δι' ὄλων 34 ἐτῶν μὲ δύναμιν, σύνεσιν, τόλμην καὶ τύχην, ὡς ὄντως μεγάλη βασίλισσα, ἂν δύναται μεγαλεῖον νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἡθικῆς ἀρετῆς.

Διαδεχθεῖσα καθ' ὃν εἶδομεν τρόπον τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Ῥωσσίας θρόνον, ἐδείχθη ἡ Αἰκατερίνα εἰς τὸ σύστημα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς κυβερνήσεως ἄξιος Πέτρου τοῦ μεγάλου ἐφάμιλλος καὶ κληρονόμος τῆς μεγαλοφυΐας του, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ὑπῆρχον μέσα καὶ βοηθήματα μεγαλείτερα, ἡ ἐνέργεια τῆς πολιτικῆς τῆς ἐστρέφετο εἰς κύκλον μεγαλείτερον καὶ εἶχε καὶ ἀποτελέσματα ἀναλόγως ἐπωφελέστερα. Ἄν καὶ δὲν εἶχεν ὡς ὁ Πέτρος τὴν πλήρη τῶν πραγμάτων τῆς ἐπικρατείας γνώσιν, καρπὸν τῶν διηνεκῶν τούτου ὁδοιποριῶν· ἂν καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς καὶ ναυτικὰς ὑποθέσεις ἐστρεφεῖτο τὸ περιληπτικόν, πρακτικόν καὶ δημιουργικόν τοῦ ἐξόχου ἐκείνου ἀνδρὸς βλέμμα· ἂν καὶ εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς προσωπικῆς ἀξίας καὶ ἱκανότητος, μάλιστα τῆς ἀφανοῦς, συνισταμένης καὶ μετριόφρονος, δὲν ἦτο τόσον ἐξυδεκτικὸς ὡς ἐκεῖνος, καὶ παρέβλεπε ἢ ἠνείχετο πολλάκις τὰς καταδυναστικὰς τῶν σατραπῶν καὶ μεγιστάνων πράξεις· μολαταῦτα ἡ αὐτοκρατορίσα αὕτη ἐνήργησεν ἐξαισίως ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐυχρηματίας, τῆς δυναμείας καὶ διακοσμῆσεως τῆς εὐρυχώρου ἐπικρατείας τῆς· τὸ μὲν ἐξακολουθοῦσα καὶ μεταβῆρθεῖζουσα ὅσα ὁ Πέτρος εἶχεν ἤδη ἀρχίσει καὶ θεμελιώσει, ἀλλ' οἱ ἐν τῷ μεταξὺ διάδοχοι τῆς βασιλείας παρημέλησαν, τὸ δὲ διὰ νέων δημιουργημάτων κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σύστημα τοῦ μεγάλου προκατόχου τῆς.

Διὰ νὰ αὐξήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὸν ἀσθενῆ τῆς ἐπικρατείας τῆς πληθυσμὸν, νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν φθορὰν τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποῖαν ἐπροξέουν οἱ ἀδιάκοποι αὐτῆς πόλεμοι, καὶ νὰ καλλιεργήσῃ τοὺς ὁποίους ἡ ῥωσικὴ γῆ περικλείει ἠθασαυροὺς, προσεκάλει διὰ δημοσίων προκηρύξεων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς Γερμανίας, ἀποίκους γεωργοὺς καὶ τεχνίτας· ταῦτα χρόνως συνέτρεχε καὶ τῆς τρίτης ἢ μέσης τάξεως τῶν πολιτῶν τὴν ἐπίδοσιν διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πόλεων· 216 νέαι πόλεις καὶ κῶμαι χρεωστοῦσιν εἰς τὴν Αἰκατερίναν τὴν γενεσίν των, καὶ πολλὰ παλαιὰ τὴν ἐκ τῶν ἐρειπίων λαμπρὰν αὐτῶν ἀνέγειριν. Ἡ σύστασις ὀρφανοτροφείων, νοσοκομείων, πτωχοτροφείων· ἡ εἰσαξίς τῆς δαμαλιθὸς· ἡ καθ' ὅλην τὴν ἐπι-

κράτειν ἐγκατάστασις ἰατρῶν καὶ χειρουργῶν· τελευταῖον τοσαῦτα κοινὰ καταστήματα εἰς πολλαπλασίαισιν τῶν ἐπιτηδευμάτων τοῦ κοινοῦ βίου καὶ τῶν πρὸς ζωάρκειαν πόρων, εἰς προβίβασιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, συνήργησαν δραστηρίως εἰς τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐξάπλωσιν.

Τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἡ αὐξήσις καὶ ἐπέκτασις ἦτο διηνεκὲς τῆς ἀνευδότου αὐτῆς μερίμνης ἀντικείμενον· ὁδῶν καὶ διωρῶν κατασκευαί, σύστασις συλλόγου ἐμπορικοῦ, συνθήκαι ἐπωφελεῖς μὲ ξένα κράτη καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐπιτυχία τῆς παρὰ τοῦ Πέτρου ματαίως ζητηθείσης ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ Αἰγαίου πελάγους θαλασσοπολείας, ἐξακολούθησις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πρὸς ἀνακάλυψιν τόπων καὶ πλουτισμῶν τῆς γεωγραφίας καὶ ἐθνογραφίας περιοδιῶν, εἶναι λαμπρὰ μνημεῖα τῆς πολιτικῆς συνέσεως καὶ τοῦ περὶ τὰ καλὰ ζήλου τῆς Αἰκατερίνης. Ἄλλὰ φυσικὰ κωλύματα, ὠμότης καὶ ἀπαιδευσία τοῦ λαοῦ, μάλιστα τοῦ χωρικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δουλεία διέμενε ὡς προτοῦ, συνέστελον πολὺ τοὺς καρποὺς τῶν προσπαθειῶν τῆς Αἰκατερίνης.

Τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐτίμα καὶ περιέθαλπεν ἡ Αἰκατερίνα γενναίως καὶ φιλοφρόνως, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸν περὶ αὐτὴν κύκλον καὶ κατὰ μέρος. Ἀκαδημαῖαι τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐλευθερίων τεχνῶν, παιδαγωγεῖα διὰ τοὺς νέους καὶ κοράσια, ὑποστήριξις διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρήσεων, τιμαὶ καὶ βασιλοπρεπεῖς χορηγίαι εἰς ἄνδρας πεπαιδευμένους ἐδόξαζον τῆς αὐτοκρατορίας τὸ ὄνομα· μολοντοῦτο δὲν ἴσχυσαν νὰ ἀποξύσωσι τὴν σκωρίαν τῆς βαρβαρότητος τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ.

Εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτῆς ἐπικράτειαν, τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωσε μὲ τοσαύτην εὐτυχιάν καὶ δύναμιν, ἔδωκεν ἡ Αἰκατερίνα καὶ νέον ἐσωτερικὸν διοργανισμὸν, τοῦ ὁποίου τὸν τύπον εἶχεν εἰσάξει εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Τῶντι δι' ὅλα τὰ μεγάλα δεσποτικά κράτη ὑπάρχει εἰς μόνος πρὸςφορος μηχανισμός. Αἱ ἰσομεγεθεῖς σχεδὸν πρὸς ἀλλήλας σατραπείαι, ἢ θέματα, ὑποδιηρέθησαν εἰς κύκλους ἢ νομοὺς περιλαμβάνοντας τὰς πόλεις καὶ κώμας· ἕκαστον θέμα ἐτέθη ὑπὸ ἴδιον γενικὸν τοποτηρητὴν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον διετέλουν οἱ ὑποδεέστεροι· τὸ κέντρον τοῦ ὅλου ἐσχημάτιζεν ἡ σύγκλητος καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους. Τῶν σατραπῶν ἡ ἐξουσία περὶεστάλη, διὰ νὰ ἦναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος εἰς τὰς ἀπομακρυσμένας χώρας ἀπὸ τὴν καθέδραν· ἐκ τούτου δὲ ὠφελήθη ὁ λαός· καθότι ὁπότεν ἡ ἐξουσία εἶναι διαιμερισμένη ὁ φαῦλος ἄνθρωπος ἔχει ὀλιγώτερον ἰσχύϊν πρὸς τὸ κκοποιεῖν. Τῆς δικαιοσύνης· ἡ διαχειρίσις ὀργανώθη ὁμοιομόρφως καθ' ὅλον τὸ κράτος· ἀλλὰ τὸ ἐπιχειρισθὲν μέγα ἔργον καθολικῆς δι' ὅλον τὸ Ῥωσικὸν κράτος νομοθεσίας, μολοντοῦ διετυ-

νετο μὲ πολλὴν σύνεσιν καὶ περίσκεψιν καὶ ἐξηκολουθεῖτο μὲ ἐπιμονὴν ἀνένδοτον, δὲν ἐπέτυχεν ὡς φαίνεται διὰ τὰ ἀνυπέβλητα ἐμπόδια, μεθ' ὧν εἶναι συνδεδεμένη ἡ ἐκτέλεσις. Ἀθάνατον κλέος μολαταῦτα θέλον ἔφερε εἰς τὴν αὐτοκρατορίσαν αἱ παρ' αὐτῆς ἰδιοχείρως συνταχθεῖσαι ὁδηγίαι πρὸς τὴν διορισθεῖσαν νομοσυντακτικὴν ἐπιτροπὴν.

Ἡ ἐξωτερικὴ τῆς Αἰκατερίνης πολιτικὴ, ἂν καὶ ὄχι κατὰ πάντα ἀκραιφνὴς καὶ καθαρὰ, δὲν ἦτο ὅμως ὀλιγώτερον λαμπρὰ καὶ μεγαλεπήβολος· διὸ καὶ ἐπωνομάσθη παρὰ τῶν συγχρόνων αὐτῆς Σεμίραμις τῆς Ἄρκτου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς ἠλευθερώθησαν ἡ Κριμαία καὶ ὁ Βορυσθένης ἀπὸ τοὺς Ταρτάρους καὶ Ἰούρκους· ἡ παρὰ τὸν Πρῶτον ὕβρις ἀπεπλήθη ἐκ δευτέρου· ὁ Εὐξείνος Πόντος ἠνοίχθη εἰς τοὺς Ῥώσους θαλασσοπόρους· ὁ Καύκασος, ἡ Γεωργία προσεκτήθησαν. Τότε εἶδεν ἡ Εὐρώπη κατὰ πρῶτον στόλους Ῥωσικοὺς περιπλέοντας τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρον καὶ στήνοντας ναυτικὰ τρόπαια εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου· τότε ὁ Ῥαζουμόφσκης ὑπερέβη τὸν Ἰστρον καὶ ὁ Ῥωσικὸς ἀετὸς ἐταπεινώσεν ἐντελῶς τὴν ἡμισέληνον· ἀλλὰ τότε ἔλαβε χώραν κατὰ δυσμοίριαν καὶ ἡ μεγαλειτέρα καὶ ἀδικωτέρα παραβίασις τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ οἰκτρά ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πολιτειῶν ἐξάλειψις τῆς Πολωνίας, ἣτις ἦτο κατὰ μέγα μέρος ἔργον τῆς αὐτοκρατορίας· ἀδικία δι' ἧς, κατὰ τοὺς βαρεῖς λόγους τοῦ ἱστορικοῦ Μυλλέρου, ἡ Θεία Πρόνοια ἠθέλησε νὰ ἀποκαλύψῃ τῶν ἡγεμόνων τὴν ἠθικότητα.

Ἡ φήμη τῶν κατορθωμάτων τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ πολιτικὴ αὐτῆς βαρύτης, ἡ ἐρασιμότης τοῦ ὑποκειμένου τῆς κατέστηνον τὴν αὐλήν τῆς Πετροπούλεως τὴν μεγαλοπρεπεστέραν καὶ τερπνοτέραν τοῦ τότε κόσμου, εἰς τὴν ὁποίαν προσήρχοντο βασιλεῖς, ἄνδρες περίφημοι, καὶ πληθὺς περιέργων.

Τοιοῦτοι εἶναι οἱ κυριώτεροι τίτλοι τῆς εὐκλείας τῆς Αἰκατερίνης· οἱ λοιποὶ δὲν εἶναι τοσοῦτον καθαροί· ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον εἶναι τοιοῦτον· κατὰ δυστυχιάν τὰς σκιας τῶν πλειοτέρων ἐνδόξων ἀνδρῶν δὲν πρέπει νὰ τὰς ζητῶμεν εἰς τὰς σκιηώσεις τῶν δικαίων.

Εἰς ἐκ τῶν ἀγαπητῶν τῆς Αἰκατερίνης στοχασμῶν ἦτο τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους ἡ καταστροφή καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου ἀνύψωσις ἐνός ἐκ τῶν ἐγγόνων τῆς· ἀλλὰ τὸ τέρμα τοῦ βίου τῆς ἐφθασε πρὶν δυνηθῆ νὰ κατορθώσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο.

Χρυσίππος ἐρωτηθεὶς, «Διὰ τί οὐ πολιτεῖσαι;» εἶπε· «Διότι, εἰ μὲν πονηρὰ τις πολιτεύηται, τοῖς Θεοῖς ἀπαρέσει· εἰ δὲ χρηστὰ, τοῖς πολίταις.»